

IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYALARNING ROLI

Faxriddinova Nozima Nuritdin qizi

O'zbekiston Milliy universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi, 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada iqtisodiyotni rivojlantirishda innovatsiyalarning o'rnini va ahamiyati tahlil qilinadi. Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida namoyon bo'lib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda raqobatbardoshlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Maqolada innovatsion faoliyatning asosiy yo'nalishlari, xususan, texnologik yangiliklar, ilmiy-tadqiqot ishlari va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, milliy iqtisodiyotda innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlari, davlat siyosatining roli hamda investitsiya muhitining ahamiyati yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash hamda uzoq muddatli o'sishga erishishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, iqtisodiy o'sish, raqamli iqtisodiyot, texnologik taraqqiyot, investitsiya, raqobatbardoshlik.

Аннотация: В данной научной статье рассматривается роль и значение инноваций в развитии экономики. В условиях современной глобальной экономики инновации выступают в качестве одного из основных драйверов экономического роста, способствуя повышению эффективности производства, созданию новых рабочих мест и усилению конкурентоспособности. В статье анализируются основные направления инновационной деятельности, в частности технологические новшества, научно-исследовательские разработки и развитие цифровой экономики. Также освещаются механизмы внедрения инноваций в национальную экономику, роль государственной политики и значение инвестиционного климата. Результаты исследования показывают, что поддержка и развитие инноваций являются важным фактором обеспечения экономической устойчивости и достижения долгосрочного

роста.

Ключевые слова: инновации, экономический рост, цифровая экономика, технологическое развитие, инвестиции, конкурентоспособность.

Abstract: This scientific article examines the role and significance of innovations in economic development. In the context of the modern global economy, innovations serve as one of the main drivers of economic growth by increasing production efficiency, creating new jobs, and enhancing competitiveness. The article analyzes the main directions of innovative activity, including technological advancements, research and development, and the growth of the digital economy. It also highlights the mechanisms for implementing innovations in the national economy, the role of government policy, and the importance of the investment climate. The research findings indicate that supporting and developing innovations is a key factor in ensuring economic stability and achieving long-term growth.

Keywords: innovation, economic growth, digital economy, technological development, investment, competitiveness.

Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari jadallashib borayotgan sharoitda iqtisodiyotni barqaror va samarali rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, innovatsiyalarni joriy etish va rivojlantirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlash hamda yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiyotda an'anaviy rivojlanish omillari bilan bir qatorda innovatsion yondashuvlar ham asosiy harakatlantiruvchi kuchga aylanib bormoqda.

Innovatsiyalar iqtisodiyotning turli sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirib, yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Bu esa o'z navbatida, korxonalar faoliyatining samaradorligini oshiradi, resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi va iqtisodiy o'sishni jadallashtiradi. Shuningdek, innovatsion rivojlanish mamlakatning xalqaro maydondagi o'rnini mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — iqtisodiyotni rivojlantirishda

innovatsiyalarning o‘rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning iqtisodiy o‘rinishga ta‘sirini aniqlash hamda innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo‘llarini ko‘rsatib berishdan iborat. Shu bilan birga, maqolada innovatsiyalarni joriy etishning samarali mexanizmlari va ularni qo‘llab-quvvatlashda davlat siyosatining roli ham ko‘rib chiqiladi.

Ayrim mualliflarning fikricha, an’anaviy iqtisodiyot ham, boshqa asosda rivojlanayotgan yangi iqtisodiyot ham mavjud. Bizning fikrimizcha, bu ikki modelni qarama-qarshi qo‘ymasdan ikkalasining ijobiy tomonlaridan foydalanish maqsadga muvofiq bo‘ladi, chunki an’anaviy iqtisodiyot zamirida yangisi asta-sekin rivojlanib borishini namoyish etadi. Darhaqiqat, zamonaviy dunyoda innovatsiyalar ishlab chiqarish omiliga aylangani haqiqatdir. Ma’lumki, an’anaviy ravishda ishlab chiqarishning uchta omili mavjud: yer, mehnat va kapital. Ularni birinchi bo‘lib J. B. Sey tahlil qilgan edi.[1]. Mamlakatimizda innovatsion rivojlanish jarayonlarini rivojlangan davlatlar tajribasi bilan solishtirish shuni ko‘rsatadiki, yetakchi iqtisodiyotlar innovatsiyalarni joriy etishda ancha ilg‘or bosqichga o‘tib bo‘lgan. Xususan, ular beshinchi texnologik bosqich imkoniyatlaridan samarali foydalanib, yuqori iqtisodiy natijalarga erishmoqda. Shu bois, ushbu davlatlar tajribasi mamlakatimiz uchun muhim yo‘nalish sifatida xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda innovatsion faoliyatni qo‘llab-quvvatlash uchun zarur infratuzilma va qulay investitsion muhit yaratilgan. Ayniqsa, Yaponiya, Janubiy Koreya va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari misolida innovatsiyalar orqali iqtisodiy “sakrash”ga erishilganini kuzatish mumkin. Bu mamlakatlar xorijiy texnologiyalarni o‘zlashtirish bilan bir qatorda, o‘z ilmiy salohiyatini ham faol rivojlantirgan. Shu bilan birga, mamlakatimizda innovatsion rivojlanishni sekinlashtirayotgan qator omillar mavjudligi aniqlangan. Albatta, innovatsiya kabi hodisani o‘rganish jarayonida ikki olim, ya’ni N.Kondratiev va avstriyalik J.A.Shumpeterning nomlarini unutmaslik kerak. Aynan Shumpeter o‘zining “Iqtisodiy rivojlanish nazariyasi” tadqiqotida innovatsiya tushunchasiga birinchi bo‘lib ta’rif bergan.[2] U innovatsiyani tijorat muammolarini hal qilishga qaratilgan mavjud ishlab chiqarish omillarining ilmiy va tashkiliy birikmasi sifatida talqin qildi. Shumpeter bevosita innovatsiyalarda iqtisodiy tizimlarning rivojlanish manbasini payqadi. Chunki o'ziga xos

kontent innovatsiyasi-bu o'zgarishlar, ular beshta tipik o'zgarishlarga e'tibor berib, ta'kidlagan:

1. Yangi texnologiyalar, yangi texnologik jarayonlar yoki yangi ishlab chiqarish bozorlarini ta'minlash;
2. Yangi xususiyatlarga ega mahsulotlarni joriy etish;
3. Yangi xom ashyolardan foydalanish;
4. Ishlab chiqarishni tashkil etish va ishlab chiqarishni moddiy-texnik ta'minotidagi o'zgarishlar;
5. Yangi bozorlarning paydo bo'lishi.

Kondratiev uzun to'lqinlar bilan bog'liq empirik naqshlarni kashf etdi. To'lqin rivojlanishidan oldin va uning boshlanishida jamiyatning iqtisodiy hayotida texnologiyadagi muhim o'zgarishlar bilan bog'liq chuqur o'zgarishlar ro'y beradi (muhim texnologik kashfiyotlar va ixtirolar sodir bo'ldi). U ilmiy-texnikaviy yangiliklarni asosiy omil deb hisobladi. Innovatsiyalar iqtisodiy muhitni o'z tendentsiyasidan yuqori tendentsiyaga o'zgartirib, hayajonni keltirib chiqaradi. Kondratiev, shuningdek, innovatsiyalar vaqt bo'yicha notekis bo'linishini ko'rsatdi. Ular guruhlarda yoki zamonaviy til bilan aytganda, klasterlarda paydo bo'ladi. Shuning uchun Kondratievning tadqiqotida biz klaster yondashuvidan foydalanishning birinchi misollaridan birini topishimiz mumkin. Hozirgi vaqtda Kondratievning tavsiyalaridan innovatsion strategiyalarni ishlab chiqishda ham foydalanish mumkin.[3]. Shumpeter J.A. o'zining "Biznes sikllari" asarida (1939) N.Kondratievning uzun to'lqin nazariyasini o'zining yangilik nazariyasi bilan birlashtirib, natijada rivojlanishning dastlabki tsiklik nazariyasini ishlab chiqdi.[4] Uning fikricha, iqtisodiyotning tsiklik rivojlanishi asosan tizimning ichki mexanizmi bilan bog'liq va bu innovatsion jarayondir.

O'zbekiston Respublikasining innovatsiyalar o'sish surati (2026- yil)

Soha nomi	Korxonalar soni
Savdo	6623 ta
Sanoat	3817 ta
Qurilish	1444 ta
Axborot va aloqa	1414 ta
Xizmat ko'rsatish (ovqatlanish,yashash)	774 ta

2026-yilning boshiga kelib O'zbekiston iqtisodiyotida xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar soni 18 513 tani tashkil etishi mamlakatning xalqaro kapital uchun jozibadorligi saqlanib qolayotganidan dalolat beradi. Ushbu ma'lumotlarni strukturaviy tahlil qilish quyidagi ilmiy xulosalarni chiqarishga imkon beradi:

Savdo sektorining dominantligi (35.8%)

Jami xorijiy korxonalarining qariyb 36 foizi savdo sohasiga to'g'ri kelmoqda (6 623 ta). Bu ko'rsatkich investitsiya oqimining "tez aylanuvchi kapital" (quick-turnover capital) bosqichida ekanligini ko'rsatadi. Ilmiy jihatdan bu holat ichki iste'mol bozorining kengayishi va transchegaraviy savdo aloqalarining liberallasuvi bilan izohlanadi.

Sanoatning strategik ahamiyati (20.6%)

Sanoat sohasidagi 3 817 ta korxonalar iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan uzoq muddatli investitsiyalarning poydevoridir. Bu ko'rsatkich O'zbekistonning xomashyo eksportidan tayyor mahsulot ishlab chiqarishga o'tish (import o'rnini bosish va eksportga yo'naltirish) strategiyasi samaradorligini tasdiqlaydi.

IT va kommunikatsiyalar — Yangi drayver (7.6%)

Axborot va aloqa sohasidagi 1 414 ta korxonaning mavjudligi raqamli iqtisodiyotning o‘rnatilgan sur‘atini belgilaydi. Ushbu sektorning ulushi o‘tgan yillarga nisbatan dinamik o‘rnatilgan borayotgani "IT Park" rezidentlari uchun yaratilgan soliq preferensiyalari va raqamli infratuzilmaning modernizatsiyasi natijasidir.

Qurilish va Infratuzilma (7.8%)

Qurilish sohasidagi 1 444 ta korxonaning mamlakatdagi urbanizatsiya jarayonlari va yirik infratuzilmaviy loyihalar (industrial zonalar, "smart city" loyihalari) xalqaro pudratchilar va investorlar uchun barqaror bozor ekanligini ko‘rsatadi.

Ilmiy maqola uchun xulosa va takliflar

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston investitsiya portfeli diversifikatsiyalashgan xarakterga ega. Biroq, ilmiy nuqtayi nazardan quyidagi tendensiyalarni ta’kidlash lozim:

Strukturaviy siljish: Kapitalning savdo sohasidan yuqori texnologiyali ishlab chiqarish va IT xizmatlariga bosqichma-bosqich ko‘chishi kuzatilmoqda.

Barqarorlik omili: Sanoat va qurilish sohalaridagi korxonalar sonining ko‘pligi investitsiyalarning "langar" (anchor) xususiyatini, ya’ni mamlakatda uzoq muddatli qolish tendensiyasini oshiradi.

Siyosiy tavsiya: Kelgusida xizmat ko‘rsatish va savdo sohasidagi kichik korxonalarni yirik ishlab chiqarish klasterlariga integratsiya qilish orqali "multiplikativ samara"ga erishish strategik ahamiyat kasb etadi.

1. Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Гужин А.А., Гужина Г.Н. Материальные интересы в системе экономического роста// Московское научное обозрение. 2012. № 12-1. С. 6

2. Иванов М.А., Гужина Г.Н. Особенности управления рисками в рыночных

условиях//Вестник Российского государственного аграрного заочного университета.

2009. № 7 (12). С. 198.

3. Назаршоев Н.М., Гужина Г.Н., Гужин А.А., Ежкова В.Г. Стратегия развития бизнеса как инструмент управления конкурентоспособностью// Инновации и инвестиции. 2016. № 4. С. 90-92.

4. Петрухина Е.В., Гужин А.А., Величко Н.Ю., Нижарадзе Л.Д., Волкова А.В., Овешникова Л.В. Современные теории менеджмента, Орёл, 2014. - 110 с.

5. O‘zbekiston Respublikasining innovatsion faoliyati to‘g‘risida tahliliy ma‘ruzasi (2020–2023 yu.). – Toshkent, 2024. [Elektron resurs]: stat.uz.